מעשה רוקח על המשנה — עבודה זרה

במסכת זו יש חמשה פרקים. והתחלת אותיות עולה רנ"ו, וסופי האותיות עולה תנ"ו, ושניהן יחד עולה תשי"ב. כל זה צריך טעם.

על פי פשוטה הוא מבואר שהתנא העמיד ה' פרקים כנגד ה' תיבות בפסוק לא יהיה לך אלהים אחרים וחמשה תיבות אלו עולים במכוון כמנין סופי האותיות תנ"ו. וגם ראשי האותיות רנ"ו עם ג' אותיות עולים כמנין אחרים, שכל עבודה זרה המה אחרים לעובדיהן כפרש"י בחומש. ושניהן יחד עולה תשי"ב כמנין זה מטמא כשרץ במכוון, דהלכה כחכמים דאמרי הכי.

ועל פי רמז וסוד נראה ליישב כל הדקדוקים אלו וגם סמיכת מסכת זו לסיום מסכת שלפניה "וחכמים אומרים לעשות שלום בעולם שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו'". נלע"ד כונתם, שעיקר ביאתו יהיה לבטל עבודה זרה מן העולם באותו יום קודם ביאת משיח. ובזה תמצא דבר נפלא דתיבת תשבי עולה מכוון כמנין לבטל עבודה זרה מן העולם ס"מ עם הכולל, שהוא עיקר עבודה זרה כמ"ש בזוהר בפסוק "לא יהיה בך אל זר", שהוא בגופו של אדם, דהכתוב מזהיר על זה לא יהיה בך אל זר דא ס"מ הוא יצר הרע וכו', וכאשר יתבטל הוא ונוקבא יתבטלו כל עבודת זרות מן העולם. ולזה תמצא לבטל עבודה זרה מן העולם עולה מכוון סמאל לילית. וזה יהיה על ידי אליהו התשבי.

ובזה יבואר שרמז לנו כל זה רבינו הקדוש, לכך העמיד במסכת זו ה' פרקים כנגד חמש אותיות אליהו וחמש אותיות התשבי. והתחלת אותיות וסופי אותיות עולים מכוון מנין תשבי. וזהו גם כן כונת חכמים בסוף עדיות שביאת אליהו יהיה לעשות שלום בעולם, כן הוא הנוסחה הנכונה, דידוע שכל זמן שהרשעים אלו בעולם גורמים פירוד בין ו"ה שבשם, כמבואר בכמה דוכתי בזוהר ובתיקונים, והיינו זיווג יסוד ומלכות, והיינו שלום בעולם, כידוע. ולכן יבא אליהו התשבי לבטל עבודה זרה מן העולם, היינו ס"מ ונוקבא, ואז יהיה שלום בעולם.

ולזה תמצא דחמשה תיבות לא יהיה בך אל זר עם האותיות עולה במכוון כמנין ר"ת אנכי שולח לכם את אליה, שאז יתבטל יצה"ר מן העולם ואז יעשו כל ישראל תשובה גדולה כמבואר בילקוט שם בסוף מלאכי. ולכך תשבי עם הכולל בגימטריא תשובה, ולכך מיד למחרתו יבא משיח על דרך "היום אם בקולו תשמעון".

ולכך מלאכי שהיה בין אנשי כנסת הגדולה שביטלו יצה"ר של עבודה זרה בתחלת בית שני, ומלאכי הוא עזרא הוא אהרן הכהן הראש כמו שכתבתי בסוף מס' הקודמת – לכך סיים דבריו בנבואה זו שלעתיד יבא בנו ובן בנו, היינו פינחס הוא אליהו, ועל ידו יתבטל היצה"ר לגמרי מן העולם.

ולכן תמצא פינחס הוא אליה הנביא עולה כמנין לא יהיה בך אל זר עם האותיות והכולל. שעל ידו יקוים זה.

ובזה מבואר בטוב טעם הא דאיתא בגמרא (עירובין מג, ב) "מובטח להן לישראל שאין אליה בא בערב שבת או בערב י"ט", ופרש"י שלא יהיה להם פנאי להכין צורכי שבת. ולכאורה קשה דאין לנו ענג שבת גדול מזה כשיבא ויבשר לנו את הגאולה ביום מחר. ולדברי הילקוט בסוף מלאכי ניחא מאוד, וזה לשונו: "אין ישראל נגאלין אלא בתשובה ואין עושין תשובה עד שיבא אליהו שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' מה כתיב אחריו והשיב לב בנים על אבות, דרש והשיב תשובה". ופירוש הפסוק יהיה כמו פרש"י שם. ומבואר מאוד לדברי, שעד אותו היום השאור שבעיסה מעכב לישראל מלעשות תשובה כהוגן, אבל באותו יום יתבטל היצה"ר על ידי אליהו הנביא אז יעשו תשובה שלימה בתענית ובכיה, וזה ודאי לא נכון לעשות כן ליכנס בשבת כשהוא מעונה, ולכך מובטח להן לישראל שאין אליהו בא בע"ש ובעי"ט.

ובזה מבואר נמי סוף פסוק (מלאכי ג, כד) "פן אבא והכתי את הארץ חרם", וכל המפרשים דוחקים בזה שסוף הפסוק קאי אלמעלה וכמו שהביא התי"ט, אבל לדידי הפסוק נאמר כסדר: "הנה אנכי שולח לכם את אליה וגו'" – ואז יתבטל היצה"ר מכם, "והשיב וגו'" – תעשו תשובה, "פן אבא והכתי את הארץ חרם", שעד היום הייתי ארך אפים שהיה לכם תירוץ אויב

שהיצה"ר מעכב, אבל עכשיו אין לכם שום תירוץ. ולזה מסיים בתיבת "חרם" להורות על ביטול עבודה זרה כי חרם הוא. ודוק בכל זה ויונעם לך מאוד. ויהי רצון מלפני אבינו שבשמים לקבל אותו יום בבי"א.

עוד טעם על התחלת וסופי אותיות על פי הדין להורות מומר לעבודה זרה הוא כמו גוי והחשבון מכוון. דוק ותשכח.

והואיל דאתי לידן נבאר דברי הרמב"ם פ"ב מהל' עכו"ם הלכה ה' (פ"ב מהל' עכו"ם ה"ה): "ישראל שעבד עכו"ם הרי הוא כגוי לכל דבריו. ואינו כישראל שעובר עבירה שיש בה סקילה. ומומר לעכו"ם הרי הוא מומר לכל התורה כולה". ומרן הכסף משנה מדחיק מאוד בישוב לשון זה שהוא לכאורה כפל לשון.

ולענ"ד נראה דהוכרח להאריך הלשון. דמלשון "הרי הוא כגוי גמור" משמע אף לקולא הוא כגוי לענין שאם קידש אשה לא הוי קידושין, ובאמת במומר שקידש הויא קידושין כמבואר בש"ע אה"ע סימן מ"ד סעיף ט. לכך חזר וכתב "ומומר לעכו"ם הוי כמומר לכל התורה" לומר לחומרא דינו כמומר ולא כגוי. ואי הוי כתב האי לישנא לחוד "מומר לעכו"ם הוי מומר לכל התורה" הוי משמע דוקא במוחזק בכך, שעבד כמה פעמים, דהכי משמעות "מומר" כמבואר בש"ע י"ד סימן כ'. לכך התחיל "ישראל שעבד עכו"ם וכו'", משמע אפילו בפעם אחת שעבד הרי הוא כגוי.

ובהשגה שם איתא "א"א הרי הוא כגוי לכל דבריו אף על פי כן אסור לאבד ממונו בידים אבל אם נשא גויה ואין לו זרע כשר ודאי מותר לאבדו בידיים". וכתב במגדל עוז: "ואני אומר שאף בגוי הדין כן וכו' אלא שקשה לי הא דקיימא לן גוי יורש את אביו דבר תורה וכן נמי אפשר דנפק מזרעיה ומזרעא דזרעיה זרעא דמעלי וכו'". ולא דק כלל בדברים אלו, דודאי גוי שנשא נכרית הבן יש לו יחס אחר אביו ולכך יורש את אביו כמבואר בגמרא. אבל כאן שהוא מומר והיא נכרית, ולחומרא דינו כישראל כמו שכתבתי, וישראל שיש לו ולד מן הנכרית הולד כמותה, ואינו נקרא בנו כלל. ומה שכתב הראב"ד "ואין לו זרע כשר" פירושו מן ישראלית, אבל מן הנכרית אף אם נתגייר אחר כך אינו נקרא בנו של המומר ולכך אינו יורשו. כל זה פשוט ואין להאריך יותר בכאן. ועיין בש"ע חושן משפט סימן רע"ז ורפ"ג.

עוד טעם על התחלת וסופי האותיות העולים תשבי כנגד אליהו התשבי. ונבאר תחלה במשנה ה' פ"ג (משנה עבודה זרה ג:ה) "אמר רבי עקיבא אני אובין ואדון לפניך כל מקום שאתה מוצא הר גבוה וכו' דע שיש שם ע"ז". ופרש"י והרב, שלא נאמר להם אלהיהם על ההרים וגו' אלא למסור להם סימנים מקומות שרגילין אמוריים לעבוד ע"ז כדי שיתפשום ישראל ויבערום.

וכתבו התוספות (דף מה.): בירושלמי פריך מבית הבחירה ומסיק על פי נביא נבנה שם. והובא גם בתי"ט. ולא אבין כלל קושית הירושלמי, דילמא באמת היה שם ע"ז וביערו אותה משם, וההר לא נאסר שהרי הפסוק אומר אלהיהם על ההרים, מבואר בהדיא שדרכם היה לעבוד ע"ז שלהם על ההרים במקום גלוי ולא בתוך ההר, והפסוק הודיע להם זאת שילכו ישראל על כל ההרים ושם ימצאו ע"ז שלהם ויבערום, ואם כן דלמא גם בהר הזה עשו כך וביערו ע"ז משם ומה היה צורך לנביא בזה?

שוב ראיתי בירושלמי משמע שמפרש דברי רבי עקיבא שהיו עובדין ההרים גופא, ומקשה לפי הסברא דנעבד של בע"ח אף שמותרין להדיוט אסורין לגבוה, אם כן גם מחובר כן. והוא גם כן בגמרא שלנו בדף מ"ו ע"ב. אבל פשט לשון המשנה דקאמר "דע שיש שם ע"א", וגם לשון רש"י והר"ב, משמע שלא היו עובדין להרים עצמן אלא שהעמידו עליהן ע"א, ואם כן אין כאן קושיא מבית הבחירה. ודברי הירושלמי צ"ע. ומיהו בחשבון האותיות משמע כדברי הירושלמי שהמה עולין כמנין בית הבחירה נביא גד במכוון; שזה הנביא היה גד, כמבואר בפסוק, והביאו בירושלמי.

ונחזור לענין שכל המס' מדבר בביטול עבודה זרה מן העולם. ולכן מתחיל במסכת "לפני אידיהן" לרמז על תברא שלהם, כי קרוב יום אידם כדאיתא בגמרא. ולכך ב' תיבות כי קרוב עולה של"ח, מרמז על הפסוק (מלאכי ג, כג) "הנה אנכי שלח" כתוב חסר. וגם הראשי תיבות "אנכי שולח לכם את אליה" עם ה' אותיות עולה שלח. ואז יהיה ה' אחד ושמו אחד, השם שלם וכסא שלם. שם שלם עם ב' תיבות עולה מנין תשבי. פינחס הוא אליהו הנביא עולה שם. ועם ד' תיבות והכולל עולה כמנין אל שדי. הוא יאמר די לצרותינו ולגלותינו במהרה בימינו אמן.